EVOLUŢIA CHELTUIELILOR DE EXECUTARE ÎN SISTEMUL DE DREPT AL REPUBLICII MOLDOVA

Alexandru CUZNEŢOV,
doctor în drept, conferenţiar universitar (USM)
Cristina PRISĂCARI,
candidat la funcţia de judecător

Procedura de executare, ce este parte componentă la un proces echitabil, presupune şi apariţia cheltuielilor de executare care până la ziua de azi naşte mai multe întrebări decât răspunsuri la ele.

Cuvinte-cheie: evoluția cheltuielilor de executare; procedura de executare; cheltuieli de executare; executorul judecătoresc; onorariul executorului judecătoresc.

* * *

The enforcement procedure that is a constituent part of a fair trial presumes the appearance and execution of expenses which until today give birth to more questions than answers.

Keywords: development costs of enforcement; enforcement proceedings; costs of execution; bailiff; the bailiff's fee.

Procedura de executare a hotărârilor judecătoreşti reprezintă ultima parte, dar nu mai puţin importanţă, a procesului civil, Curtea Europeană expunându-se expres, de nenumărate ori, în hotărârile sale că executarea reprezintă parte componentă a dreptului la un proces echitabil, iar în cazul neexecutării acestora într-un termen de timp rezonabil, Curtea Europeană va constata încălcarea art.6 al Convenţiei Europene, or despre ce fel de justiţie poate fi vorba în cazul când hotărârile judecătoreşti nu sunt executate având doar un caracter iluzoriu şi formal?

Definind executarea silită ca acea fază a procesului civil în cadrul căreia creditorul îşi poate realiza în mod efectiv drepturile statornicite într-un titlu executoriu, prin constrângerea patrimonială a debitorului, iar această fază procesuală se caracterizează prin existenţa unor norme procedurale destinate a institui mijloace eficiente pentru realizarea dispoziţiilor cuprinse într-un titlu executoriu.

Înţelegând importanţa executării hotărârilor judecătoreşti, încercăm să vorbim despre procedura de executare, analizând specificul şi particularităţile acesteia privite prin prisma cheltuielilor de executare.

Începând cu o retrospectivă la un trecut nu prea îndepărtat, vom menţiona că odată cu reformarea sistemului de executare din 2010, trecerea la sistemul privat de executare a hotărârilor judecătoreşti, odată cu învestirea în funcţii a executorilor judecătoreşti, executarea hotărârilor judecătoreşti a devenit, probabil, mai rapidă, dar şi mai costisitoare pentru participanţii la procedura de executare**.**

La moment, art.38 alin. (1) Cod de executare prevede expres trei părţi componente ale cheltuielilor de executare, şi anume: taxele pentru efectuarea actelor executorului judecătoresc, spezele procedurii de executare şi onorariul executorului judecătoresc. În plus, la aceste costuri, mai pot fi calculate, după caz, dobânzi, penalităţi şi alte sume rezultate din întârzierea executării.

În continuare, ne vom referi la fiecare componentă a cheltuielilor de executare în parte, încercând a scoate în evidenţă particularităţile şi specificul fiecăreia.

Conform Codului de executare, taxele pentru efectuarea actelor executorului judecătoresc sunt plăţile, a căror minime şi maxime sunt stabilite conform Hotărârii Guvernului nr. 886 din 23.09.2010 cu privire la aprobarea Regulamentului privind modul de determinare a mărimii taxelor pentru efectuarea actelor executorului judecătoresc şi a spezelor procedurii de executare, pe care creditorul sau partea care solicită efectuarea acestor acţiuni le va achita pentru toate acţiunile efectuate de executorul judecătoresc din oficiu sau la cererea părţilor în procedura de executare.

Aşadar, **taxele** sunt sumele pentru acţiunile efectuate de executorul judecătoresc, a căror mărime variază între 20 şi 1.500 de lei şi se achită de partea care solicită efectuarea acestora, ca de exemplu: intentarea şi formarea dosarului de executare; arhivarea dosarului; întocmirea borderoului de calcul; expedierea demersurilor; încheierilor, dispoziţiilor, întocmirea procesului-verbal de sechestru, desfăşurarea licitaţiei, înmânarea, comunicarea personală a actelor procedurale sau altor documente; întocmirea actului de constatare a faptului, stării de fapt; depozitare, administrare a bunurilor sechestrate etc.

Spezele procedurii de executare se constituie din cheltuielile pentru transportul, păstrarea şi vânzarea bunurilor debitorului; deschiderea forţată şi închiderea încăperilor; remunerarea specialiştilor, experţilor, martorilor asistenţi şi altor persoane antrenate în procesul de executare; deplasările executorului judecătoresc; căutarea debitorului şi a bunurilor lui; organizarea şi desfăşurarea licitaţiei; eliberarea copiilor şi duplicatelor de pe actele procedurale.

De menţionat că cheltuielile pentru asistenţă juridică, suportate de părţi în procedura de executare, nu se includ în categoria cheltuielilor de executare.

Taxele şi spezele procedurii de executare se pot avansa integral sau parţial de creditor, acesta fiind în drept să solicite restituirea cheltuielilor avansate prin înaintarea unei cereri executorului judecătoresc, care va emite, în acest sens, o încheiere şi va încasa de la debitor sumele avansate de creditor.

Penalităţile şi alte sume rezultate din întârzierea executării pot fi calculate în sarcina debitorului la cererea creditorului, în funcţie de rata inflaţiei şi în conformitate cu art. 619 din Codul civil. Dobânda de întârziere se calculează în mărime de 5% peste rata de bază a BNM pentru consumatori sau de 9% peste rata de bază a BNM pentru alte categorii de persoane.

Dacă privim sub aspect comparativ, putem menţiona că în România, anterior, cheltuielile pentru executare silită (cu excepţia onorariului), suportate de executorul judecătoresc, erau stabilite cu referire la limita maximă ce putea fi percepută. Situaţia s-a schimbat în anul 2013 când, prin Hotărârea UNEJ nr. 1/2013, a fost abrogată lista care prevedea valorile maximale pe care executorii judecătoreşti le puteau percepe pentru cheltuielile de executare silită. Astfel, la momentul actual, executorii judecătoreşti români **nu mai au** o listă cu sumele maxime de bani pe care le pot percepe pentru executarea silită, ci vor fi percepute **numai sumele de bani dovedite ca fiind efectuate în scopul executarii silite – şi nu cele prezumate a fi suportate.**

Spre deosebire de România, în Republica Moldova, cuantumul taxelor pentru actele efectuate de executorul judecătoresc şi spezele procedurii de executare sunt stabilite în *Regulamentul privind modul de determinare a mărimii taxelor pentru efectuarea actelor executorului judecătoresc şi a spezelor procedurii de executare*, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 886 din 23.09.2010.

Referindu-ne la taxele şi spezele procedurii de executare, atunci constatăm, conform Codului de executare, că acestea se avansează (obligatoriu) de partea care solicită îndeplinirea unui act sau întreprinderea unei acţiuni în cadrul procedurii de executare.

Făcând o retrospectivă, am observa că într-un trecut nu prea îndepărtat lucrurile stăteau nu tocmai aşa, cheltuielile necesare pentru efectuarea actelor de executare fiind considerate cheltuielile oficiului de executare (existente la acea perioadă), iar avansarea cheltuielilor de către creditorul urmăritor era doar un drept al acestuia, nu şi o obligaţiune.

La prima vedere, se părea reglementarea menţionată ca fiind una logică şi venea din raţionamentul ocrotirii drepturilor creditorului care, având emis în beneficiul său o hotărâre judecătorească, devenită definitivă şi un document executoriu emis în baza acesteia, nu putea fi impus la suportarea unor cheltuieli suplimentare, legate de procedura de executare, aceasta fiind (conform reglementărilor la acel moment) *un drept şi nu o obligaţie*. Însă lucrurile au evoluat nu tocmai aşa, efectul prevederilor respective ducând uneori la imposibilitatea practică de realizare cu succes a măsurilor de executare, deoarece oficiilor de executare – instituţii de stat la acel moment, nu li se alocau mijloace bugetare în acest scop, iar avansarea cheltuielilor de către creditorii urmăritori era doar un drept al acestora, nu şi o obligaţiune, cu toate că era expres prevăzut în lege că, în cazul avansării de către creditor a cheltuielilor pentru acţiunile de executare, acesta era deja asigurat că sumele necesare vor fi restituite, în ordine prioritară, înainte de satisfacerea tuturor creanţelor.

Situaţia deplorabilă înregistrată (conform statisticii pentru anul 2006, s-a atestat aproximativ în 60% cazuri de tergiversare a executării şi 40% de neexecutare a documentelor executorii înaintate spre executare) a făcut necesară luarea urgentă a unor măsuri în scopul sporirii calităţii executării hotărârilor judecătoreşti, al reducerii numărului de hotărâri neexecutate şi, respectiv, a numărului de condamnări al Republicii Moldova la CEDO pe motiv de neexecutare.

În acest sens, a fost necesară ralierea legislaţiei RM la practica internaţională în materie de executare – cu precădere a ţărilor Uniunii Europene, în legislaţia cărora este prevăzut expres că creditorul-urmăritor este persoana care suportă în prealabil cheltuielile pentru actele procedurale de executare silită, urmând ca în finalul procedurii de executare acestea să fie încasate de la debitor şi restituite creditorului. În acest sens, am menţiona prevederile Codului privind procedura de executare al Estoniei, conform căruia executorul judecătoresc este în drept să solicite, prin decizia proprie, avansarea de către creditor a cheltuielilor pentru efectuarea actelor de executare. Ulterior, aceste sume sunt încasate de la debitor şi restituite creditorului. Mai mult decât atât, în cazul în care creditorul refuză să avanseze cheltuielile pentru efectuarea actelor de executare sau suma avansată nu este transferată pe contul executorului judecătoresc, cel din urmă este în drept să renunţe la efectuarea actelor de executare.

Codul de procedură civilă al Germaniei (Cartea VIII „Executarea silită") prevede că cheltuielile pentru efectuarea actelor de executare sunt acoperite de debitor şi se încasează odată cu efectuarea actelor de executare, instanţa de judecată din oficiu fiind în drept să oblige creditorul să avanseze cheltuielile pentru efectuarea actelor de executare.

Codul de procedură civilă al Letoniei, de asemenea, prevede expres că, odată cu depunerea documentului executoriu spre executare, creditorul este obligat să achite taxa de stat, să indice care acţiuni de executare urmează a fi efectuate de către executorul judecătoresc şi să achite imediat plata pentru efectuarea acestora. La fel, dacă în procesul efectuării acţiunilor de executare apare necesitatea unor cheltuieli adăugătoare, executorul judecătoresc solicită imediat avansarea cheltuielilor respective de către creditor. Totodată, creditorul, care nu este scutit de avansarea cheltuielilor pentru efectuarea actelor de executare, nu le avansează în termenul stabilit de executorul judecătoresc, cel din urmă restituie documentul executoriu creditorului, fără a-l executa.

Ca urmare a studierii legislaţiilor statelor europene sub acest aspect, precum şi ca urmare a implementării recomandărilor făcute de experţii Consiliului Europei din 11 iunie 2004 (Raportul de evaluare pentru Moldova „Întărirea şi dezvoltarea executării deciziilor judecătoreşti în cazurile civile şi comerciale – partea A

Cheltuielile de executare"), au fost operate modificările corespunzătoare în Codul de executare, fiind modificate prevederile art.35-36. Conformându-se practicilor europene la acest capitol, Republica Moldova a depăşit momentul critic menţionat, înregistrat în perioada 2006.

Fără îndoială, progresul în procedura de executare a hotărârilor cu caracter civil prin stipulaţia legală că costurile pentru executarea hotărârilor judecătoreşti se achită de creditori, este evident şi incontestabil, or, îi motivează financiar pe executorii judecătoreşti de a executa titlurile executorii.

Dar, apare o altă întrebare, şi o altă parte a monedei, care există la situaţia actuală şi care, deşi pare a nu se impune atât de insistent, totuşi există, şi anume: care va fi raţionamentul că actul de justiţie va fi efectiv executat atunci când creditorul nu are surse financiare pentru avansarea taxelor de executare, iar debitorul nu are venituri sau bunuri ce pot fi urmărite şi, în consecinţă, executarea titlului executoriu este imposibilă. Or, în acest caz, se încalcă art. 6 al Convenţiei Europene, şi anume – „dreptul la un proces echitabil", manifestat prin „neexecutarea unei hotărâri judecătoreşti definitive".

În situaţia creată, unii reprezentanţi ai societăţii civile, cărora li se alătură şi avocaţii parlamentari, consideră că este necesară o modificare a mecanismului de percepere a taxelor pentru executare, prin modificarea art.36-38 din Codul de executare al Republicii Moldova. Propunerea este argumentată sub următoarele aspecte, care nu sunt lipsite de sens, şi anume, Republica Moldova este un stat în curs de dezvoltare, conform sondajelor, marea parte a populaţiei realizează un venit sub minimul necesar de existenţă. Apare întrebarea: ar fi oare în stare un simplu cetăţean (sau a câta parte dintre ei) să aibă puterea financiară de a obţine executarea unei hotărâri judecătoreşti în situaţia în care este necesară avansarea, de către reclamant, în cazul executării unei obligaţii cu caracter pecuniar a multor cheltuieli consecutive în cadrul procesului civil de la depunerea cererii de chemare în judecată până la **executarea reală** a hotărârii emise de instanţă. Lista acestor cheltuieli ar fi cam următoarea:

– achitarea taxei de stat la depunerea cererii de chemare în judecată;

– suportarea cheltuielilor de judecată necesare, inclusiv de asistenţă juridică;

– avansarea cheltuielilor de executare.

Însă chiar şi în cazul parcurgerii tuturor etapelor menţionate, creditorul urmăritor nu este sigur de faptul restituirii tuturor cheltuielilor suportate, or legea reglementează **modul restituirii lor**, dar nu şi garanţia restituirii lor în cazul în care debitorul (persoana fizică sau juridică) este insolvabil.

Luând în consideraţie cele expuse, apare foarte reală întâlnirea următoarelor situaţii: fie creditorul urmăritor, deţinând o hotărâre judecătorească definitivă în beneficiul său nu dispune de suficiente surse financiare necesare punerii în executare a titlului executoriu emis în baza acesteia, fie ca, rezultat al intentării procedurii de executare şi avansării tuturor cheltuielilor necesare, executorul judecătoresc constată imposibilitatea executării documentului executoriu din cauza că debitorul nu deţine bunuri sau venituri pentru satisfacerea creanţelor creditorului. În cea din urmă situaţie, chiar dacă creditorului i-ar fi fost eşalonată plata cheltuielilor de executare de către executor la intentarea procedurii, oricum, în caz de neexecutare a documentului executoriu, executorul va emite o încheiere prin care va dispune încasarea cheltuielilor suportate în cadrul respectivei proceduri de executare.

Reglementările actuale nu conţin prevederi care ar da posibilitate unor categorii de creditori, care au o situaţie financiară deplorabilă, de a fi scutiţi de plata (avansarea) taxelor pentru cheltuielile de executare, or art. 37 alin. (5) Cod de executare stabileşte doar dreptul executorului judecătoresc de a accepta eşalonarea achitării taxelor pentru efectuarea actelor executorului judecătoresc.

Făcând o tangenţă cu Codul de procedură civilă, menţionăm că spre deosebire de Codul de executare, CPC revede expres posibilitatea judecătorului de a amâna sau de a scuti reclamantul de plata taxei de stat la depunerea cererii de chemare în judecată.

În situaţia descrisă, considerăm necesară modificarea prevederilor art. 36-37 prin indicarea posibilităţii de scutire de avansarea taxelor pentru cheltuielile de executare a unor categorii de creditori, care au o situaţie financiară deplorabilă.

Referindu-ne anterior la cheltuielile de executare sub aspectul taxelor pentru efectuarea actelor executorului judecătoresc şi spezele procedurii de executare, în continuare vom încerca să vorbim despre mărimea onorariului executorului judecătoresc, ca parte a cheltuielilor de executare sub prisma modificărilor aduse Codului de executare, operate recent, la 09 mai 2014.

În linii generale, onorariul executorului judecătoresc este de fapt venitul realizat de acesta ca urmare a activităţii sale de punere în executare a documentului executoriu.

Referindu-ne la onorariul executorului judecătoresc, menţionăm că acesta constituie componentul cel mai oneros din cheltuielile de executare şi ca regulă este încasat de la debitor în toate cazurile de stingere totală sau parţială a obligaţiei stabilite în documentul executoriu sau de încetare a procedurii de executare.

Codul de executare prevede expres, la art. 38 alin. (2), onorariul executorului judecătoresc pentru executarea documentelor cu caracter pecuniar, şi care urmează a fi calculat în cotă procentuală din suma datoriei stinse, va constitui: 10% din suma stinsă pentru sumele de până la 100.000 lei, dar nu mai puţin de 500 lei; 10.000 lei plus 5% din suma ce depăşeşte 100.001 pentru sumele cuprinse între 100.001 lei şi 300.000 lei; şi 20 de mii lei plus 3% din sumele ce depăşesc 300.000 lei pentru sumele de peste 300.000 lei.

La data de 09 mai 2014, a intrat în vigoare Legea nr.42 din 27.03.2014 pentru modificarea şi comple-

tarea Codului de executare al RM nr. 443-XV din 24 decembrie 2004 prin care a fost completat art.38 alin. (2) lit. c) cu următorul cuprins „dar nu va fi mai mare de 300.000 lei". Aşadar, odată cu intrarea în vigoare a legii noi, a fost plafonat onorariul executorului judecătoresc, fiind expres indicat că mărimea acestuia nu poate depăşi 300.000 lei. Dar care a fost totuşi raţionamentul modificărilor introduse?

Dacă să facem o tangenţă cu plata taxei de stat la depunerea cererii de chemare în judecată, atunci am putea menţiona următoarele:

- până în anul 2010, nu era prevăzută o limită a taxei de stat la depunerea cererii de chemare în judecată;
- la data de 20 mai 2010, prin Legea nr. 90 a fost modificată Legea taxei de stat, fiind stabilit un plafon maxim al taxei de stat pentru acţiunile civile cu caracter patrimonial: nu mai mult de 25.000 lei pentru persoane fizice şi nu mai mult de 50.000 lei pentru persoane juridice.

Introducerea plafonărilor în privinţa plafonării onorariilor executorilor judecătoreşti a fost motivată de către Ministerul Justiţiei prin necesitatea înlăturării impedimentelor de natură financiară pentru realizarea liberului acces la justiţie, precum şi întru evitarea situaţiei ca pe umerii justiţiabililor să fie pusă o povară financiară excesivă. Deci, în contextul explicaţiilor menţionate, plafonarea onorariului executorului s-ar putea justifica prin „uşurarea" situaţiei debitorului, care pe lângă datorii enorme (uneori şi în mărime de milioane de lei), în cadrul executării silite, urmează a achita şi onorarii pe măsura executorului.

Privind însă situaţia plafonării onorariilor executorului judecătoresc din alt punct de vedere, am remarca că spre deosebire de taxa de stat, care este o sursă de venit la Bugetul Public Naţional, ororariul executorilor judecătoreşti reprezintă, de fapt, venitul realizat de acesta ca urmare a activităţii sale de punere în executare a documentului executoriu.

Odată cu introducerea respectivei reglementări, în societate imediat au apărut opinii diverse şi controversate, în ceea ce priveşte **motivelele** plafonării onorariului executorilor judecătoreşti, vehiculându-se cu ideea precum că motivul ar fi fost fie limitarea onorariilor excesive ale executorilor judecătoreşti, fie stabilirea unei „protecţii" debitorilor cu datorii excesive.

Dacă se privea problema sub aspectul limitării veniturilor executorilor la executarea unui document executoriu cu sume enorme, se argumenta prin faptul că la nivelul actual de dezvoltare economică a Republicii Moldova, posibilităţi de încasare a unor onorarii de peste 300.000 lei rar sunt cazuri mai rar întâlnite, cu toate că există, iar onorariul executorului, fiind un venit legitim al acestuia, nu ar necesita şi justifica o plafonare, atât timp cât veniturilor unor altor categorii de profesii şi activităţi, cum ar fi: agenţii economici, instituţiile financiare, avocaţii, nu sunt supuse unor asemenea limitări. Cu atât mai mult, dacă ne referim la practica statelor europene reglementări de acest gen nu întâlnim. La fel, se mai argumenta şi prin faptul că executorul judecătoresc nu acţionează de unul singur, ci are în spate un aparat întreg care necesită cheltuieli de întreţinere (cheltuieli pentru întreţinerea biroului, salariaţilor etc.).

Dacă se aborda problema din punctul de vedere al uşurării situaţiei financiare a debitorilor, răspunsul venea simplu: oricare ar fi suma debitoare, onorariul care urmează a fi încasat de la acesta nu va depăşi suma de 300.000 lei. Reiese că, în cadrul procedurii de executare silită, un debitor cu o datorie de 100.000 lei ar fi discriminat în raport cu un debitor a cărei datorie înregistrază milioane, or, în primul caz, onorariul va fi perceput din întreaga sumă, în cel de-al doilea caz – maximum 300.000 lei. Logic judecând, ajungem la concluzia că modificările operate ar fi în interesul debitorilor cu sume enorme, asigurându-li-se prin aceasta, chiar o anumită „siguranţă".

Punctul tuturor discuţiilor l-a pus Curtea Constituţională, care prin Decizia nr. 9 din data de 09 octombrie 2014 a declarat inadmisibilă sesizarea pentru controlul constituţionalităţii sintagmei „dar nu va fi mai mare de 300.000 de lei" din art.38 alin. (2) lit.c) al Codului de executare nr.443-XV din 24 decembrie 2004.

Cât priveşte completarea alin. (2) art.38 Cod de executare cu lit. f), conform căreia *în cazul executării de către debitor a hotărârii instanţei de judecată în termen de până la 15 zile de la intentarea procedurii de executare, onorariul executorului judecătoresc va fi achitat de debitor în proporţie de 50%* o considerăm salutabilă şi necesară, fiind un aport major în a spori interesul debitorului de a achita cât mai repede suma datorată, pentru a nu-şi majora debitul cu onorariul integral de executare plus alte cheltuieli legate de procedurile de executare.

În concluzie, am putea evidenţia că atât onorariul, cât şi celelalte cheltuieli de executare silită sunt în sarcina debitorului şi urmează a fi recuperate integral de către acesta chiar în cazul avansării lor de către creditor, cu excepţia cazului când creditorul a renunţat la executare.

Aceasta presupune ca debitorul să fie solvabil, adică să dispună de bunuri şi venituri din care urmează a fi recuperată atât datoria de bază, cât şi cheltuielile de executare avansate de creditor întru asigurarea executării silite. Ţinând cont de faptul că art.38 alin.(5) Cod de executare permite negocierea avansării totale sau parţiale a onorariului executorului judecătoresc, întru evitarea riscului integral privitor la insolvabilitatea debitorului, **ar fi mai convenabil creditorilor** negocierea avansării doar a unei părţi a onorariului executorului judecătoresc, pentru a-l cointeresa indirect în instrumentarea rapidă şi completă a dosarului de executare, cu atât mai mult că legislaţia expres prevede că *executorii pot negocia avansarea totală sau parţială a onorariului, **nu însă şi să condiţioneze** punerea în executare a documentelor executorii de achitarea anticipată a onorariului*.